

S A T U R S

Ābrams Kļockins

PRIEKŠŪĀRDA VIETĀ

6

Lija Krasinska, Marina Mihaiļeca

M Ü Z I K A

8

Ievads	10
Sākums	12
Kantori un dziedātāji	12
Instrumentālisti un pedagogi	13
Neatkarīgās Latvijas laiks	16
Nacionālā opera	17
• Dirigenti	17
• Solisti	19
Latvijas konservatorija	20
• Izpildītāji un pedagogi	21
Ebreju tautas konservatorija	23
Trāģiska pauze	24
Pēckara laiks	25
Pianisti	26
• Triāde	29
Komponisti	34
Profesori	35
• Mandelis Bašs	36
• Makss Goldins	37
• Lija Krasinska	39
Filharmonija	40
• Filips Šveiniiks	41
• Tovijs Lifšics un kamerorķestris	42
Mūziķu ģimenes	44
• Abramisu ģimene	44
• Astoni Jofes	47
• Maisku ģimene	49
Dziedātāji	49
Paaudžu maiņa	52
Muzikologi	52
Pianisti	53
Inese Galante	54
Grigorijs Ginzburgs	55
Inna Davidova	56
Samuils Heifecs	57
Estrādes postlūdija	57
Atvadas no lasitāja	61

Karmella Skorika

L A U S K A S

62

<i>Svetlana Hajenko</i>		
МĀКSLĀ	66	
Ievads	68	
Aleksandrs Dembo	70	
Haims Risins	74	
Semjons Šegelmans	79	
Josifs Elgurts	84	
Georgs Zerņickis	88	
Herbersts Dubins	94	
<i>Karmella Skorika</i>		
LAUSKĀS	96	
<i>Jānis Krastiņš</i>		
ARHITEKTŪRA	100	
Ievads	102	
Mihails Eizenšteins	104	
Pauls Mandelštams	108	
<i>Karmella Skorika</i>		
LAUSKĀS	114	
<i>Zinovijs Segals, Maija Augstkalna, Līvijs Akurātere, Hermanis Paukšs</i>		
TEĀTRIS	116	
Ievads	118	
<i>Līvijs Akurātere</i>		
Vienkārši Tīna	120	
<i>Hermanis Paukšs</i>		
Ļova	123	
<i>Zinovijs Segals</i>		
Pāvels Homskis	125	
<i>Maija Augstkalna</i>		
Reiz Rīgā bija Ādolfa Šapiro teātris...	134	
<i>Zinovijs Segals</i>		
Jekaterina Bunčuka	138	
<i>Zinovijs Segals</i>		
Arkādijs Kacs	143	
<i>Līvijs Akurātere</i>		
Piedod, Feliks!	153	
<i>Karmella Skorika</i>		
LAUSKĀS	156	
<i>Ābrams Klockins</i>		
Ķ I N O	158	
Ebreji un Latvijas kinematogrāfija	160	
Pāvela Armandā latviešu filmas	163	
Latvijas kinodokumentālistu divas paaudzes	166	
Ebreju izcelsmes latviešu režisors?	170	
Draudzības vārdā:		
Osvalds, Žēņa un citi	176	
Cilvēks, kas uzcēla namu un kuram to atņēma	180	
Kā neklūt par provinci?	182	
Daži vārdi noslēgumam	185	
<i>Karmella Skorika</i>		
LAUSKĀS	186	
<i>PASKAIDROJUMI UN AUOTU NORĀDES</i>	196	
<i>GRĀMATĀ MINĒTO PERSONU RĀDĪTĀJS</i>	198	
PIELIKUMS	209	
<i>Abram Kļeckin</i>		
ОБ ЭТОЙ КНИГЕ	225	
<i>Abrams Klockins</i>		
ABOUT THIS BOOK	232	

PRIEKŠUĀRDA VIETĀ

Grāmatas autori un sastādītāji, kas ilgi un nopietni strādājuši pie tās tapšanas, tomēr nekad neuzdrošinātos apgalvot, ka darbs nu ir pabeigts. Mēs būtu patiesi gandarīti, ja izrādītos, ka paveiktais ir devis reālas cerības tam, ka darbs turpināsies, ka šī nebūs vienīgā grāmata, kas veltīta Latvijas ebreju līdzdalibai Latvijas kultūras dzīvē, bet ka tā rosinās arvien jaunu publikāciju parādišanos arī par citu mazākumtautību līdzdalību Latvijas kultūras krātuves papildināšanā.

Kāpēc tādas publikācijas ir vajadzīgas? Gadu simtiem dzīvojot Latvijā, liela daļa ebreju, poļu, krievu, lietuviešu, čigānu un citu mazākumtautību pārstāvju tomēr nav asimilejušies, bet kļuvuši par Latvijas ebrejiem, poļiem, krieviem utt., kuriem piemīt ipaša mentalitāte un ir izveidojusies pašiem sava subkultūra, ko, ierodoties savā etniskajā dzimtenē, spilgti izjūt gan viņi paši, gan viņu turienes tautieši. Viņiem Latvija jau sen nav – un vai vispār kādreiz ir bijusi – gadījuma uzturēšanās vieta.

Protams, izcelsmes zemi viņi uztver kā savas tautas dzimteni, taču Latvija jau daudzās paaudzēs ir kļuvusi par viņu tēvu zemi, kurā viņi ieguldījuši savas spējas un spēkus, par kuru lejuši sviedrus un asinis un veicinājuši tās labklājību. Viņi nevar būt vienaldzīgi pret tās likteni. Tas nozīmētu nodot visu iepriekšējo paaudžu pūles. Francijā iedzīvotājus ar līdzīgu likteni dēvē par ebreju, poļu vai vēl kādas citas izcelsmes frančiem. Latvijā tādas trādīcijas nav. Taču tas nemaina lietas būtību: šie cilvēki ar sirdi un dvēseli pieder Latvijai, un viņu devums visās dzīves jomās un it sevišķi kultūrā vispirmām kārtām saistīts ar Latviju.

Latvijas daudzkultūru korī pamatpartija neapšaubāmi pieder latviešiem, taču skanējumam sevišķu košumu piešķir virstoņi, un to veidotāju vidū ipaša nozīme ir minoritāšu balsim. Kad sadziedāšanās turpinās gadu simtiem, rezultāts nevar izpalikt. Tikai to vajag izsvērt un apzināties. Lai izprastu līdz šim paveikto, lai apzinātos nākotnes iespējas.

Pirmās ebreju kopienas Latvijas teritorijā izveidojās jau 16. gadsimtā. Tāpat kā citur tajos laikos viņu dzīve nebija viegla arī šeit. Tomēr jāatzist, ka, izņemot traģēdiju, ko Latvijas ebreji piedzīvoja 2. pasaules kara gados un kas uz vispārējā holokausta fona šeit bija ipaši drausmīga – grūti atrast valsti, kur izglābušos un izglābtos ebreju īpatsvars būtu bijis tik niecīgs, Latvijā ebreju liktenis tradicionāli tomēr bijis mazliet labvēlīgāks nekā daudzviet citur.

Latgalē ebreji ieradās 17. gadsimta vidū, glābjoties no Bogdana Hmel'nicka kazakiem, kas zvēriski nogalināja apmēram pusmiljonu Ukrainas ebreju. Arī vēlāk ebreju skaits Latvijas novados ir nemitigi pieaudzis, jo šeit gan iedzīvotāju, gan administrācijas attieksme pret viņiem bijusi visumā iecietīgāka. 1840. gadā Rīgā sāka darboties Krievijas impērijā pirmā

*ebreju laicīgā skola. Un interesanti, ka pēc turpati
150 gadiem vēsture atkārtojās: atkal tieši Rīgā
tika izveidota pirmā ebreju vidusskola bijušās
PSRS teritorijā...*

1905. gada revolūcijas laikā Latvija bija viens no nedaudzajiem cariskās Krievijas reģioniem, kur melnsimtriekim pat ar tiešu varas orgānu atbalstu tā ari neizdevās sarikot ebreju grautīņus, jo to kopīgiem spēkiem nepielāva latviešu un ebreju strādnieki.

Ari padomju okupācijas laikā Kremļa piekoptais valstiskais antisemitisms šeit izpaudās diezgan pieticigi, un ebreji no Ukrainas, Krievijas un citām tālaika padomju republikām devās uz Latviju sava veida bēgļu gaitās, lai rastu iespēju dot bērniem augstāko izglītību un paši iegūtu savām spējām un kvalifikācijai atbilstošu darbu, uz ko viņu iepriekšējās dzīves vietās cerību bija visai maz. Diemžēl neatkarību atguvušajā Latvijā viņus uzskata nevis par politiskajiem bēgļiem, bet gan par nelegāliem imigrantiem, pat okupantiem. Tāda nu reiz ir vēstures ironija, un tai, kā parasti, ir rūgta piegarša, kaut gan neatkarīgajā Latvijā, it sevišķi līdz 1934. gadam, kā arī pēc neatkarības atjaunošanas, ebreju kopienai nav bijis īpaša pamata uztraukties par speciāli pret viņiem valsts līmenī vērstu politiku. Var pat apgalvot, ka valsts varas attieksme ar nedaudziem izņēmumiem visumā ir bijusi labvēlīga un iejūtīga.

Tas arī saprotams. Gadsimtiem dzīvojot blakus pret abām tautām vērstas nežēligas nacionālās un arī sociālas diskriminācijas apstākļos, latviešiem un ebrejiem ir bijis dzīļs pamats savstarpējai līdzjūtibai, ko, starp citu, arī apliecinā gan latviešu folklora, gan klasiskā literatūra. Vajadzīga īpaša piepūle, lai tajā atrastu kādas antisemitiskas noskanas.

Humors – jā, lūdzu, cik uziet, bet ne ņirgāšanās. Tāpēc nav jābrīnās, ka Latvijas ebreju vidū vienmēr ir bijuši cilvēki, kam patiesi rūp Latvijas un latviešu tautas liktenis, kas aktīvi cīnījusies par Latvijas neatkarību gan neatkarīgās Latvijas dibināšanas, gan atjaunošanas gados. Un, protams, daudzi apdāvināti Latvijas ebreji visas savas spējas un talantus veltījuši arī Latvijas kultūras bagātināšanai un attīstībai.

Grāmata pamatā ir veltīta šiem cilvēkiem.

Ierasts, izpētīts un apkopots apjoma ziņā milzigs, lielākoties nezināms un agrāk vispār neapzināts materiāls. Taču darba gaitā kļuvis pilnīgi skaidrs, ka tā pat nav aisberga redzamā daļa, nepaveiktā vēl ir nesalidzināmi vairāk nekā paveiktā. Grāmatā atspoguļota ebreju līdzdalība vienigi 20. gadsimta kultūras norisēs. Un arī tad runa ir tikai par mūziku, tēlotājmākslu, arhitektūru, teātri, kino. Pilnīgi novārtā atstāta literatūra, kā arī zinātne, izglītība, sports, žurnālistika. Neatradām iespējas pastāstīt par brīvo profesiju pārstāvjiem, it īpaši par ārstiem

*un juristiem. Gandriz nepieskārāmies pašas
ebreju kopienas kultūras dzīvei. Kā redzat, robu
vēl ir bezgala daudz.*

Tā nu mēs atgriežamies pie šo ievadvārdu pirmajiem teikumiem: darbs vēl ir tikai pašā sākumā. Tomēr autori tic – grāmata spēs pārliecināt lasītājus, ka dažādas izcelsmes Latvijas zinātniekim bija vērts apvienot spēkus, lai sabiedriba varētu pārliecināties, cik lielas neapgūtas bagātības slēpjās Latvijas kultūras vēstures vēl neuzrakstītajās lappusēs, cik auglīgs, izrādās, var būt dialogs starp dažādām kultūras tradīcijām un cik tas ir svarīgs, lai dziļāk apzinātos savas tautas kultūras savdabigumu, saprastu, ka savas identitātes meklēšana prasa nevis norobežošanos, bet gan aktīvu kultūras vērtību apmaiņu, jo, tikai salīdzinot sevi ar citiem, var saprast savu būtību un vienreizību. Mēs ilgi domājām par grāmatas nosaukumu un galu galā palikām pie grāmatas sastādītājas un ieceres autores Karmellas Skorikas priekšlikuma – Sava krāsa varaviksne, tādējādi uzsverot ebreju izcelsmes mākslas darbinieku devuma piederību Latvijas kultūrai. Bet šis nosaukums izraisa vēl kādu asociāciju. Latviešu tautas pasaules uztverē īpaša nozīme ir baltajai krāsai: pietiek atgādināt kaut vai par Balto tēvu un Balto māti. Bet baltā krāsa, kā zināms, rodas no visu varaviksnē krāsu sajaukuma. Taču, ja kādas no spektra krāsām trūkst vai tā nav pietiekami tira un spilgta, tad, tās visas kopā sajaucot, varam iegūt tikai kaut ko pelēku... Tas nav salīdzinājums, tas drīzāk ir novēlējums, varbūt pat cerība: lai Latvijā, kuru mēs visi kopā veidojam, kultūras varaviksne būtu vienmēr krāsu pilna un spilgta, bet mēs paši būtu balti.

Vēl maza, taču, mūsuprāt, būtiska piebilde.

Mēs joti ceram uz lasītāju atbalstu un būsim pateicīgi par katru uzrādito nepilnību vai kļudu, par katru dokumentu vai liecību, kas varētu papildināt un bagātināt mūsu savāktos materiālus. Esam pielikuši punktu grāmatai, taču ne darbam. Turpinājums sekos. Vismaz tā tam vajadzētu būt.